

CONSTANTÍ STEFANESCU I MARTA MIRALLES.
Biòlegs. Viuen amb els fills al Montseny. Ell és un reconegut investigador de l'ecologia i la conservació de les papallones. S'impliquen i promouen les iniciatives culturals properes per preservar l'entorn.

EDUCAR I APRENDRE AL MEDI RURAL

Escoles i projectes
educatius que donen
vida al territori

RASER

Fusta plana per arranar el contingut exacte d'una mesura fent-ne caure el sobrant en passar-lo arran.

Els territoris rurals, sovint desafavorits en serveis i oportunitats, són un espai ideal per conrear inquietuds. “L’escola rural, l’escola de les tres p –petita, pública i de poble–, és una escola arrelada al territori, que dona vida al municipi, que a vegades n’és el pal de paller i/o dinamitzadora d’una part de la vida que el poble genera...”, afirmen els autors del llibre *L’escola rural: petita, pública i de poble* (2020).

ON EL PAISATGE ENTRA AL PATI DE LES ESCOLES

Anem a conèixer l’Institut Escola Corbatera de Cornudella de Montsant, al Priorat, un centre d’ensenyament públic resultat de la fusió el curs 2019-2020 de l’Escola Dr. Piñol i Agudé i de l’Institut Montsant de Cornudella. Acull la mainada de les tres etapes educatives, des de P3 fins a quart d’ESO (153 alumnes en total el curs 2020-2021), dels municipis del voltant, i treballa conjuntament amb la ZER Montsant-Serra de Prades. Mònica Ganduxé, directora del centre, admet que el principal avantatge de l’institut escola és la coherència pedagògica que poden oferir a l’alumnat. “En l’àmbit social, volem formar ciutadans implicats

“Quan coneixes, estimes.”
Mònica Ganduxé

en la comunitat. Per aquest motiu, a través de la nostra metodologia d’aprenentatge i servei col·laborem amb alguns projectes reals amb el territori. Per exemple, si l’Ajuntament vol crear una xarxa d’itineraris saludables, nosaltres ens hi impliquem fent-ne promoció. D’aquesta manera, l’alumnat veu que el seu treball i aprenentatge té repercussió fora de l’aula.” L’institut escola potencia descobrir el patrimoni i la cultura del territori. “Ens trobem en un espai espectacular, la serra de Montsant, i quan vam adequar el pati vam voler que hi entrés un trosset del Montsant.” Des del centre incentiven la visita dels elements patrimonials propers, per exemple, la cartoixa d’Escaladei o el celler cooperatiu del municipi. “Quan coneixes, estimes”, sentència Ganduxé.

Els 15 alumnes de l’escola de Lliurona, centre públic rural i de muntanya situat entre l’Empordà i la Garrotxa, tenen “l’escola més petita amb el pati més gran”.
© Escola de Lliurona

A l’altre extrem del país i a cavall entre l’Empordà i la Garrotxa, l’escola de Lliurona és un centre educatiu públic rural i de muntanya. Té una història de gairebé 30 anys única i peculiar. Pertany a Albanyà (amb 155 empadronats, amb dades de l’Ajuntament del juliol del 2021), però s’ubica en un veïnat aïllat, a Lliurona, a 800 m d’altitud, a uns 16 km i 40 minuts en cotxe per carretera de muntanya d’aquesta població. La particularitat d’aquest indret de l’Alta Garrotxa és que, a final dels anys seixanta, la població, que es dedicava a l’explotació del bosc fent llenya i carbó vegetal, en va marxar per buscar noves fonts d’ingressos i unes condicions de vida menys dures. Després d’un parell de dècades deshabitat, unes quantes famílies van creure en un projecte de vida alternatiu a la muntanya. Des dels inicis, el curs 1991-1992, l’escola “més petita amb el pati més gran” va ser i és l’ànima d’aquest llogarret. El curs 2020-2021, l’escola de Lliurona el van integrar 15 infants, sis a infantil i nou a primària. Segueixen la metodologia de treball per projectes en tres ambients: el científic, l’artístic i el lingüístic. “A través d’una pregunta clau motiu l’alumnat a aprendre a aprendre”, sosté la directora, Pilar Ricart. Destaca que “l’observació continuada de l’entorn i el nombre reduït de mainada són els punts forts de l’escola”; també el vincle amb les famílies, “que ens necessitem”, afirma. Fan classe en dos barracons, que s’il·luminen gràcies a plaques fotovoltaïques i que a l’hivern s’escalfen amb llenya que les famílies procuren tallar i proveir. Pel fet de trobar-se aïllats a la muntanya, sovint se senten oblidats, però les mares i els pares, tenaços i perseverants, reclamen al Departament una escola de pedra i els dos primers cursos d’ESO.

“L’observació continuada de l’entorn i el nombre reduït de mainada són els punts forts de l’escola.”
Pilar Ricart

DE LA MÚSICA DEL PIRINEU A L'EMPREDORIA

L'Escola Folk del Pirineu és una escola de música unitària de les comarques del Pirineu situada al petit poble d'Arsèguel (81 habitants, segons dades de l'Idescat 2020), a l'Alt Urgell.

Després de 14 anys organitzant tallers de música els caps de setmana, el 2010 es va inaugurar la seu de l'escola, que té cinc eixos. En primer lloc, les Colònies per a Joves Intèrprets Folk a l'estiu. "El que es genera és una interrelació territorial i d'edats entre joves d'arreu, no només del Pirineu", assegura Isidre Peláez, director de l'escola. I Liv Hallum, primer alumna i ara professora de l'escola, hi afegeix:

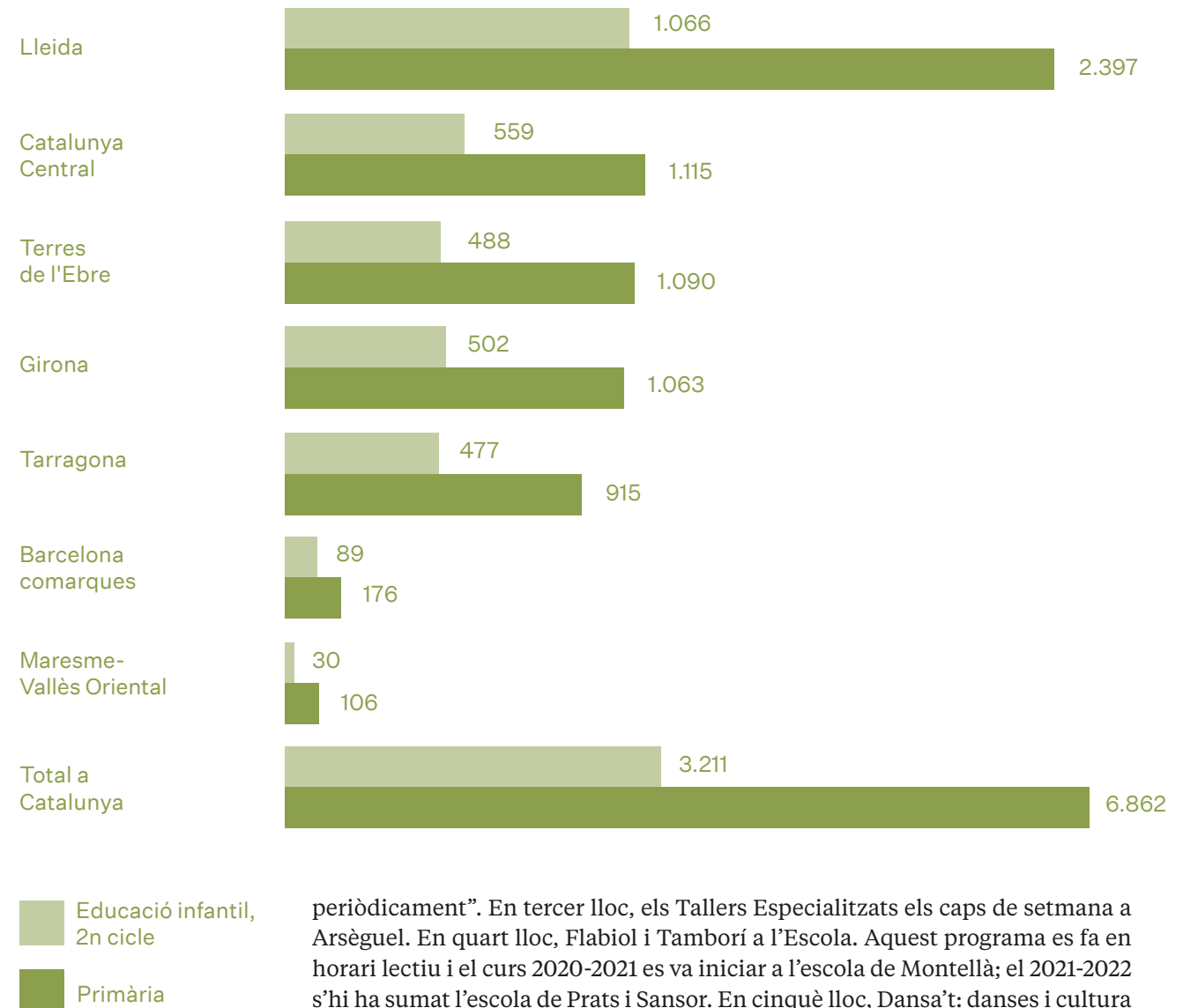
"Posem la música a l'abast de la gent que viu als pobles més desafavorits de muntanya, i la cultura els uneix periòdicament."
Isidre Peláez

"Ha ajudat a teixir una xarxa de territori que no hi era. D'aquí han nascut noves amistats i també la creació de grups de música d'arrel tradicional: l'Orquestrina Trama, Sorguen, R.O.T., Stukat del Bolet...". En segon lloc, en el programa transversal i itinerant Folk a l'Escola, una vintena de professors es desplacen de dilluns a divendres en horari extraescolar als pobles de Berguedà, Cerdanya, Alt Urgell, Pallars Sobirà i Pallars Jussà a impartir classes d'instruments i danses. D'entre els 300 alumnes de totes les edats, cada any aproximadament la meitat són aprenents d'acordió diatònic. La Liv procura transmetre la mateixa passió que sent ella per l'acordió diatònic als seus alumnes, a banda de fer estimar la cultura tradicional. Peláez considera que "posem la música a l'abast de la gent que viu als pobles més desafavorits de muntanya, i la cultura els uneix

Com a part del programa Folk a l'Escola una vintena de professors van pels pobles de Berguedà, Cerdanya, Alt Urgell, Pallars Sobirà i Pallars Jussà a impartir classes extraescolars d'instruments i danses. © Escola Folk del Pirineu

Nombre d'alumnes d'educació infantil de 2n cicle i d'educació primària en zones escolars rurals (ZER) a Catalunya

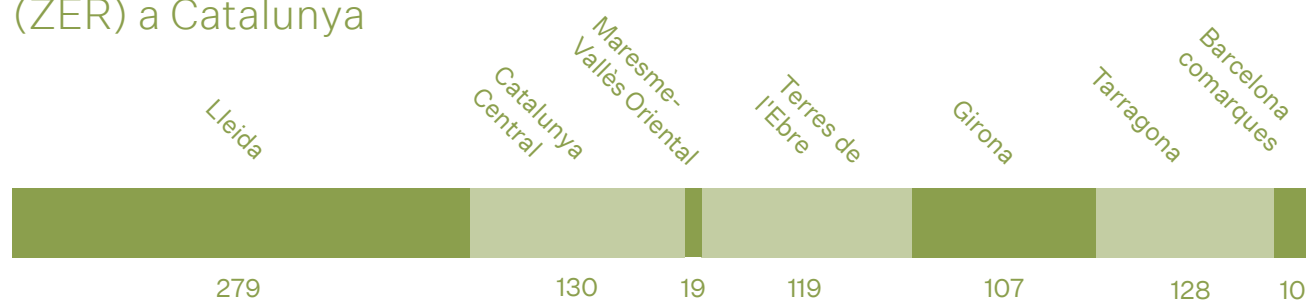

Font: Departament d'Educació. Servei d'Indicadors i Estadística. Curs 2020-2021.

periòdicament". En tercer lloc, els Tallers Especialitzats els caps de setmana a Arsèguel. En quart lloc, Flabiol i Tamborí a l'Escola. Aquest programa es fa en horari lectiu i el curs 2020-2021 es va iniciar a l'escola de Montellà; el 2021-2022 s'hi ha sumat l'escola de Prats i Sansor. En cinquè lloc, Dansa't: danses i cultura pirinenques a l'escola. Es tracta d'apropar la dansa tradicional del Pirineu als alumnes de cinquè i sisè de primària de les escoles del territori en horari lectiu.

Sense moure'ns de les comarques lleidatanes, FER.Cat: Ensenyant a emprendre a les escoles del món rural és un projecte impulsat pel Consorci Grup d'Acció Local Noguera-Segrià Nord amb el suport del Centre de Recursos Pedagògics de la Noguera, en el marc dels projectes de cooperació entre Grups d'Acció Local, finançat pel DACC i el FEADER. Des del curs 2016-2017, pretén incentivar l'emprenedoria entre l'alumnat de cinquè de primària dels territoris rurals

Nombre de centres educatius en zones escolars rurals (ZER) a Catalunya

amb l'objectiu d'aprendre a trobar les oportunitats de les zones rurals, treballant la creativitat i la seva capacitat d'innovar, fomentant la confiança en ells mateixos i en el territori on viuen, el pensament crític i la capacitat de resoldre problemes concrets en equip. FER, a part del verb que significa 'donar existència', és la sigla de Futurs Emprenedors Rurals i alhora és el nom de la mascota del projecte, l'abella Fer, que viu en un rusc que s'està despoblant. D'aquesta manera, la canalla s'hi sent identificada i s'esforça durant tot el curs, com l'abella Fer, per trobar la solució que faci viable la seva iniciativa empresarial, i així mantenir els pobles vius i actius. Entre molts projectes, per exemple, el curs 2021-2022 un grup de l'Escola de Ponts va crear l'empresa Ecorutes Ponts, la qual promocionava conèixer l'entorn natural del poble. Aquesta proposta va rebre la menció d'empresa més territorial. Un altre grup del mateix centre va idear l'empresa Sotaboscobos Mobaw, que contribuïa a netejar el sotabosc gràcies a un ramat d'ovelles i cabres. Aquesta iniciativa va rebre la menció a empresa més ecològica. Gemma Cortada, gerent del GAL Noguera-Segrià Nord, comenta que "treballem des de la proximitat amb les escoles de Catalunya donant suport als mestres per implementar l'emprenedoria a l'aula. El curs 2019-2020 vam arribar a les 40 escoles participants i preveiem augmentar el col·lectiu d'escoles que s'animin a incloure el projecte FER en el curs 2021-2022".

Total a Catalunya
792

Font: Departament d'Educació.
Servei d'Indicadors i Estadística.
Curs 2020-2021.

NATURA I CULTURA

Art i bellesa, l'essència de les escoles Waldorf. Autoritzades pel Departament d'Educació a Catalunya, són escoles privades escampades arreu del món i formades per la comunitat de mares, pares i mestres. Parlem amb Sandra Dos Santos, la directora de l'escola d'infantil i primària Waldorf de Vallgorguina, al Vallès Oriental, la qual funciona des del 2005 i des del setembre del 2020 es troba a la masia de Can Puigdemir. El curs 2020-2021 hi va haver 82 alumnes de tres a 12 anys, amb sis mestres acompanyants i voluntaris d'Alemanya. "En la pedagogia Waldorf, l'infant és al centre i el com s'ensenyava és l'eix principal. A l'etapa d'infantil, l'art es desenvolupa mitjançant els sentits més basals —equilibri i moviments—, la voluntat mou; en canvi, a la primària, l'art es manifesta a través de totes les expressions: música, pintura, escultura...", relata. L'observació, la desco-

Fent mitja a l'escola Waldorf de Vallgorguina (Vallès Oriental).
© Waldorf Vallgorguina

Després de romandre 50 anys tancada, l'escola de Palau de Santa Eulàlia (Alt Empordà) ha tornat a obrir portes aquest curs 2021-2022. És una prova pilot del Departament d'Educació.
© www.horanova.cat

berta i la vivència de la natura són un art més d'aquesta pedagogia, en aquest cas en una ubicació privilegiada, a prop del Parc Natural del Montnegre i la serra del Corredor. La mestra ressalta que l'inconvenient principal és la distància de l'escola respecte a les llars de moltes famílies que volen escolaritzar els seus fills d'acord amb aquesta pedagogia, mentre que els avantatges de l'entorn rural són gaudir de la natura, la tranquil·litat i la vivència de l'entorn. "Tot aquests aspectes magnífics hi són i et fan continuar."

VOLEM L'ESCOLA AL POBLE!

Des de fa temps, i la pandèmia hi ha contribuït, alguns municipis petits com Gombren, Arbolí, Granyena de les Garrigues... demanen poder tornar a obrir les portes de les seves escoles. El cas de l'escola de Palau de Santa Eulàlia (amb 118 empadronats, segons dades de l'Ajuntament del juliol del 2021), a l'Alt Empordà, és reeixit. Després de 50 anys tancada, reobre les portes el curs 2021-2022 en una prova pilot del Departament d'Educació. "És una oportunitat per al poble: l'escola són arrels, futur i cohesió", afirma l'alcalde, Xavier Camps. Passa a sumar-se a la ZER Empordà (formada per les escoles de Cistella, Garrigàs, Vilanant i Pont de Molins). Arran de la pandèmia per la Covid-19, el 2020 des del municipi van organitzar un casal d'estiu, al qual es va apuntar molta mainada. "A partir d'aquí, vam sentir que hi havia molta cohesió i vam passar una enquesta al poble sobre la proposta de reobrir l'escola: el 100% de les famílies hi van participar i totes van dir que sí." La directora,

Mireia Bellapart, declara que afronta el curs "amb moltes ganes i molts reptes; ho hem hagut de crear tot de nou: hem hagut de posar en marxa tant la infraestructura com el contingut pedagògic". Hi ha matriculats sis alumnes de P5 a sisè de primària. Bellapart comenta que "no fem servir llibres de text, sinó que treballem a partir de propostes que es puguin adaptar a les necessitats de cada infant. L'educació la fem entre tots, per via del diàleg i la reflexió amb la comunitat".

"És una oportunitat per al poble:
l'escola són arrels, futur i cohesió."
Xavier Camps,
alcalde de Palau de Santa Eulàlia

En definitiva, les escoles rurals són espais amb una clara funció social. L'alumnat, el professorat i les famílies teixeixen lligams amb el territori on es troben, ahora que donen vida als municipis petits. Més enllà de les peculiaritats de cada centre, crec que podem dir que educació, cultura i natura són un trinomi indissociable que les vertebrava.

Alumnes de l'escola de Lliurona (Alt Empordà).
© Escola de Lliurona

